

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת ראה"

~~ גליון מוגדל לכבוד ימי בין הזמנים ~~

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

לא לקדיש ולא לקדושה, אלא שותק ומכוון למה שאומר השליח ציבור והרי הוא בעונה.

ומקשים העולם על כך: ממה נפשך, אם "הרהור לאו כדיבור דמי", מה מועיל בשתיקתו ובכוונתו, ואם "הרהור כדיבור דמי" והוי כעונה, הריהו מפסיק באמצע התפילה?

אלא התירוץ הוא: מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ולכן כדי לצאת מצוות אמירת קדושה הריהו כדיבור, אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ולכן נבי עבירה של הפסק בתפילה "הרהור לאו כדיבור דמי"...

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלקיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום. והקללה אם לא תשמעו אל מצות ה' וכו' (יא, כו-כח)

מסופר, כי בליל שבת אחד נכנס הרח"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע לערוך את שולחנו בבית מדרשו, והנה ברוח קדשו הוא מרגיש שאחד היושבים בשולחנו 'מחזיק מעצמו' ואף נותן לכולם להבין כך...

מיד פתח רבי מאיר'ל כדרכו הידועה והסביר את דברי הפסוק:

"ראה אנכי" – מדת ה'אנכי' (דהיינו להרגיש ב'אנכיות' מתנשא חשוב ומכובד), "נותן לפניכם היום ברכה וקללה" – יש בה גם ברכה וגם קללה. "את הברכה אשר תשמעון" – הגאות לשם שמים לשם קיום המצוות כמו "ויגבה לבו בדרכי ה'" גאות כזו היא ברכה. "ואת הקללה אם לא תשמעון" – אבל שלא לשם קיום המצוות, ה'אנכי' היא קללה!...

וזהו גם הפירוש "אם תטיב שאת" (בראשית ד, ז) – בכדי להיטיב את עצמך יכול אתה "שאת" – להתנשא. "ואם לא תטיב לפתח הטאת רובין" – הגאות היא חמא!...

ונאים הדברים למי שאמרם. דהרי ידוע הוא, שמימי לא קרא הרח"ק מפרמישלאן זי"ע על עצמו – "אני" או "אנכי" – שהרי לא ראה עצמו כ'מי' או כ'מה' כדי שיוכל לכנות את עצמו בתואר של יישות ואנוכיות. אלא כך היה אומר על עצמו: "מאיר אמר", "מאיר הלך", "מאיר עשה" – כאדם המדבר על אודות זולתו. וכזה היה סגנון שיחתו כל ימי חייו.

ואף הוא היה אומר: "בדין הוא, שיהיו למאיר שפלות והכנעה לפני בורא עולם יתברך שמו, שהרי הבורא יתברך שמו, "היה הוזה ויהיה" – ואילו מאיר, הוא ההיפך המוחלט: לא היה, לא יהיה, וגם עכשיו – מי הוא ומה הוא?!"...

את גודל ענוותנותו אפשר גם לראות מן הסיפור המרתק הבא: היה זה באחד הימים כאשר הגיע זמן תפילת שחרית, ובבית מדרשו של הרבי ממתנינים בני המנין הקבוע לכניסתו של הרבי לתפילה. אולם, דלת חדרו הפונה אל ההיכל, מתמהמהת היתה מלהיפתח.

חלפו כבר שעה ושעתיים מן הזמן הקבוע, והדלת איננה נפתחת. מתוך החדר, נשמעה רק אוושת צעדי הנמרצים של הרבי, בפוסעיו הלך ושוב מבלי מצוא מנוח...

לבו של הגבאי, התגנב חשש, שמא דווקא בו תלוי הקולר לעיכוב התפילה, ומשום מעשה שהיה:

באותו דרך הסביר הרח"ק המגיד ממעזריטש זי"ע את ההלכה הנפסקת (בשר"ע או"ח ק"ו, ו) האומרת: שכשעומד אדם בשמונה עשרה אינו פוסק

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה (יא, כו)

ונשאלת השאלה, מדוע התורה מתחילה בלשון יחיד "ראה" ומסיימת בלשון רבים "לפניכם"?

אלא מסביר הגה"ק בעל ה"חתם סופר" זי"ע – יש כאן רמז למה שאמרו חז"ל (קידושין מ ע"ב) "העולם נדון אחר רובו והיחיד נדון אחר רובו, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, עשה עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה".

וזאת אומרת התורה לכל יחיד: "ראה" – במחשבתך, בחזונוך, כאילו אתה אומר בלבך: "אנכי נותן לפניכם" – לפני כל העולם, במעשי אני יכול להביא "ברכה או קללה" – בידי ההכרעה, אם כל העולם כולו יהיה זכאי או חייב, לברכה או לקללה...

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה (יא, כו)

מהו הלשון "היום"? אלא מסביר הרח"ק רבי העשיל בעל ה"חנוכת התורה" זי"ע: שנינו, "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא". ומדוע – הרי כתוב "לא תלין פעולת שכיר"?

אבל ידוע ההלכה שהשוכר על ידי שליח אינו עובר ב"לא תלין", והיות שניתנה התורה לנו ע"י משה, לא חל פה דין זה.

אולם שתי המצוות "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענו.

לפיכך הכתוב רומז פה: ראה "אנכי" נותן לפניכם "היום" ברכה – את שכרה של מצוות "אנכי הריני משלם לכם "היום", כדי שלא אעבור על "לא תלין"

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלקיכם (יא, כו-כז)

אמר הרח"ק בעל ה"אמרי חיים" מוויזניץ זי"ע – יש אמונה פשוטה, מה שכל יהודי שומע מאביו וזקנו, ויש אמונה של "ראה", של התבוננות והסתכלות שכלית, הקירה, שהסיכון בה רב, כידוע.

וזה שמרמז הכתוב: אמונה בכחינת "ראה", יש בה גם ברכה גם קללה, כי החוקר עלול להסתבך בכפירה, אבל אמונה שכולה ברכה, אין זאת אלא האמונה הפשוטה, בחינת "שמיעה" – "את הברכה אשר תשמעו"...

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלקיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום. והקללה אם לא תשמעו אל מצות ה' אלקיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה

אתכם וכו' (יא, כו-כח)

מסביר הרח"ק בעל ה"באר מים חיים" זי"ע – אצל הברכה נאמר "אשר תשמעו" אולם אצל הקללה נאמר מלבד "אם לא תשמעו" גם "וסרתם מן הדרך", ולמה?

כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ולכן "את הברכה – אשר תשמעו", בעד השמיעה בלבד, בעד המחשבה והרצון לקיים מצוות ה' ראויים לברכה. אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ולכן "הקללה אם לא תשמעו... וסרתם מן הדרך", אין הקללה באה על "לא תשמעו" בלבד, על המחשבה הרעה, אלא אם כן יש גם מעשה – "וסרתם מן הדרך"...

באותו דרך הסביר הרח"ק המגיד ממעזריטש זי"ע את ההלכה הנפסקת (בשר"ע או"ח ק"ו, ו) האומרת: שכשעומד אדם בשמונה עשרה אינו פוסק

לאיוושהי עיסקה שנודמנה לפניו. אולם, הגבאי דחהו, והורה לו להמתין עד לאחר התפילה – בשעה ששערי בית הרבי נפתחים בפני כל שאר הבאים לשחר את פניו ולבקש את ברכותיו.

מששמע האיכר, כי יהיה עליו להמתין מספר שעות, עד אשר יוכל להיכנס אל הרבי, התרתה מזעם, והחל משמיע קולו בצעקות רמות: "הייתכן?! לעכב אדם טרוד כמוני, זמן רב כל כך?! והלא עלי למהר ולחזור אל משק ביתי שבכפר, כדי לבצע את העבודה הרבה המוטלת עלי!

השיב לו הגבאי: תדע, כי נכון הרבי להפקיר את כל אשר לו, למען איש מישראל המתדפק על שערי, אולם, עתה, בהכנותיו הנעלות לתפילה הוא עוסק, והיאת אפשר לדחות עבודת שמים מפני ענייני מסחר שלך?!

אבל הכפרי המגושם עמד על שלו ולא הירפה. בקולו הרועם, שפך את חמתו על ראש הגבאי, וכמעט שלא הרים עליו יד...

כאשר הגיעו הדין והדברים לאוזני הרבי היושב בחדרו, קם ויצא החוצה, לראות בשל מי הסער הגדול הזה. כיון שראה האורה את הרבי יוצא מחדרו, מיד איץ לקראתו, והחל מסיח לפניו בנשימה אחת את כל מה שהיה לו לומר, על אודות העיסקה שנודמנה לידו.

החזה הרבי בידו כלפי האיש, ורמו לו להיכנס אליו החדרה. ולמען הניח דעתו של יהודי ולשכך את זעפו, נתיישב הרבי והאזין בניהיגות לכל שיחו ושיגו על עסקי מחייה וכלכלה. אחרי שכיילה הלה לספר את כל אשר עם לבבו, השיב לו הרבי מה שהשיב, ופטרם מלפניו.

מני אז, חלפו כמה שעות, והרבי נותר סגור בחדרו. היה אפוא, הגבאי, כמעט בטוח, כי כל העיכוב בכניסה לתפילה, אינו נובע אלא מביקורו של אותו אורח מוזר אצל הרבי, והיה לבו נוקפם, שמא לא עשה דיו כדי למנוע את הפרעת הרבי מהכנותיו לתפילה...

סוף כל סוף, בשעה מאוחרת מאד, נפתחה הדלת, ועל הסף הופיע הרבי. הוא ניגש אל מקומו בבית המדרש ופתח בתפילה בנעימות כדרכו.

לאחר התפילה נכנס הגבאי אל חדרו של הרבי כמידיו בוקר, כשבידו ארוחת הבוקר שנוהג היה הרבי למעום לאחר התפילה. אבל עם היכנסו פתח הרבי ומספר לו: השומע אתה? גם גדול ארץ היום למאיר, שיכול היה לעמוד ולהתפלל לפני הקב"ה, שאלמלא כן, מי יודע אם יכול היה מאיר היום להתפלל כלל! והמשיך הרבי וסיפר:

מיום עומדו על דעתו, אין מאיר עומד להתפלל לפני הקב"ה, עד שאינו בטוח בנפשו, ללא שום פקפוק וללא שום ספק כלל, כי פחות ונקלה הוא, מכל האדם אשר על פני האדמה! כל עוד נדמה למאיר, ולו בדמיון קל שבקלים, כי חשוב ומטוב ועדיף הוא על פני נפש אחת מישראל, תהא אשר תהא – אין מאיר מהין לפצות את פיו בתפילה לפני אביו שבשמים, לבל תהיה תפילתו 'תועבה', חלילה וחס, כענין שנאמר: (משלי טז) "תועבת ה' כל גבה לב".

והנה, הבוקר הזה, כאשר שמע מאיר את צעקותיו וראה את כעסו של האיש הכפרי, נכמרו רחמיו בקרבו ולא יכול היה להתאכזר ולאטום את אוזניו משמוע אל בקשתו. בתוך הדברים, גילגל האיש והסיה לפי תומו, על מלאכתו ועל פרנסתו. אף הוא לא התבושש, ומבלי הגד-עפעף סיפר, כי מתעסק הוא בגידול 'דברים אחרים' ובפיטומם, וכלל לא חש ולא הבין, כי ישנו איזה חסרון בדבר.

לאחר שיצא הלה והלך לו, חש מאיר בנפשו, כי איננו מסוגל לעמוד ולהתפלל! מכל העולם כולו היה מאיר נחות ושפל, כמו תמיד, אולם, מאותו יהודי, המסוגל לגדל 'דבר-אחר' ולהתפרנס מכך, ועוד לספר על כך ללא שמץ של בושה, יותר ממנו לא יכול היה מאיר לחוש את עצמו שפלו! שהרי סוף סוף, אחרי כל מגרעותיו וחסרונותיו של מאיר – הרי אינו מפטם 'דבר-אחר', חלילה!...

היה אפוא, מאיר, בצרה גדולה. השעות הולכות וכלות, העת מתאחרת, בבית המדרש יושב המניין וממתין – ומאיר איננו יכול להתפלל! בשום פנים ואופן, אינו יכול! שהרי חש הוא עצמו גבה-לב, כלפי האיכר המפטם 'דברים אחרים'!...

אך לבסוף, השגיחו מן השמים בצערו של מאיר, חסו עליו, בזכות אבותיו הקדושים, ועשו לו נס: לפתע, עלתה בלבו של מאיר מחשבה לאמור: אילו היית אתה, מאיר, איכר כה גם ומגושם, המגדל 'דבר-אחר' חלילה, כלום היית עוד משכים למעונו של צדיק, כדי להתברך מפיו להצלחת עסקך?! בוודאי שלא! אפילו שמץ של אמונת חכמים לא היה נמצא בך! הרי לך, אפוא, כי אותו איכר, חשוב ויקר ממך עשרת מונים!...

מיר, יכול היה מאיר להיכנס לבית המדרש ולעמוד ולהתפלל...

אלה החוקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות וכו' אחד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וכו' ונתצתם את מזבחותם וכו' ואבדתם את שמם מן המקום החוא, לא תעשון כן לה' אלקיכם, כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם וכו' (יב, א-ה)

המוחק את השם לוקה! ואזהרתיה מהכא: "ואבדתם את שמם, לא תעשון לה' אלקיכם" (מכות כב) וכן מובא ברש"י בפרשתינו.

שאל הגר"א מוילנא זי"ע – לפי דרשת הגמרא, צריכים להבין מה הקשר בין המשך הפסוק – "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם"?

אלא ההסבר הוא כך: בגמרא (סוכה ג) כתוב: "בשעה שכרה דוד שיתין (יסודות) של בית המקדש, צף התהום ועמד לשמוף את העולם, יעין לו אחיתופל לכתוב שם המפורש על חרס ולהורידו לתהום. ולא חשש למחיקת השם, באומרו: הרי אמרה תורה אצל מוטה, שהשם שנכתב בקדושה ימחה על המים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, אז על אחת כמה וכמה בכדי לעשות שלום בכל העולם לאביהם שבשמים – ודאי וודאי שמותר!

וזהו אם כן הרמו בקשר הדברים: "לא תעשון כן לה' אלקיכם" – אף שאני מזהיר אתכם בלאו, שלא למחוק את ה', אבל "כי אם אל המקום אשר יבחר ה'" – שם בכנין בית הבחירה, בעת שיבנו את בית המקדש, לא יהיה נוהג האיסור הזה...

הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע היה אומר: "לא תעשו כן לה' אלקיכם" – עבודת ה' לא תעשה "כן", "ככה", מתוך הרגל, לצאת ידי חובה גרידא, אלא לשמה ובחדרת קודש...

ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' אלקיכם מנחיל אתכם והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח (יב, י)

לכאורה אם אויבנו ישלימו אתנו אין צריך לומר "וישבתם בטח", הרי זה מובן מאליה! אלא אומרים **בשם צדיקים זי"ע** – יש לומר ש"וישבתם בטח" זה תנאי ועצה טובה ל"הניח לכם מכל אויביכם". אם תשבו לבטח, אם בפנים המחנה יהיה שקט ושאנן, אם אתם ביניכם לא תהיו מפולגים לעדות וכתות שונות, אז אין לכם לפחד "מכל אויביכם מסביב". כפי שאמרו חז"ל: "אלמלי היו ישראל באגודה אחת אין כל אומה ולשון יכולים לשלוט בהם!...

כי ירחיב ה' את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר (יב, כ)
למדה תורה דרך ארץ שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא מתוך רחבת ידים ועושר (רש"י).

ומקורו בגמרא (חולין פד ע"א) "מי שיש לו רק מנה יאכל ליטרא ירק, עשרה מנה יכול גם לקנות דגים, ומי שיש לו חמישים מנה יכול גם לקנות בשר.

מסופר על **הגאון מוילנא זי"ע** שהוציא פסק מעניין להלכה מפסוק הנ"ל. היה זה כאשר הגיע לבית הדין דיילנא 'דין תורה' לגבי סכסוך כספי שהיה בין מלווה ללווה, אשר הלווה חתם שטר למלווה שבו מתחייב לשלם החוב "לכשירחיב ה' את גבולך"...

ולא יכלו הדיינים לקבוע מהו הגבול של לכשירחיב, ומתי חל זמן הפרעון. הוגש הדבר לפני הגר"א אשר הצביע על הפסוק שלפנינו "כי ירחיב ה' את גבולך ואמרת אוכלה בשר", ואת דרשת חז"ל "שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא מתוך רחבת ידים ועושר", ורק מי שיש לו חמישים מנה יכול גם לקנות בשר. שמשמע שהמושג "כי ירחיב" היא חמישים מנה.

לכן במקרה הנ"ל ישבע הלווה שאין לו חמישים מנה, ועדיין אינו חייב לשלם לו את חובו...

כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך וכו' ואכלת בשעריך וכו' אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדיו יאכלנו (יב, כא-כב)

בספר "קרבן העני" מבאר את מקרא זה על פי דברי הגמרא (מנחות צז). שבו היא מקשה על הפסוק (יוקאל מא, כב) "והמזבח... זה השולחן אשר לפני ה'", מדוע פתח במזבח וסיים בשולחן?

ומתרצת, שבזמן שביית המקדש קיים מזבח מכפר, וכעת, שאין בית המקדש קיים, שולחנו של אדם מכפר.

ורש"י מפרש, שעל ידי שנותן פרוסה לאורחים, הצדקה מכפרת עליו. לומדים אנו מזאת, שצדקה – חשובה כקרבן ברם, פעמים רבות מוצאים בני אדם באורחיהם העניים חסרונות שונים ומשונים, ומכיון שכך פוטרים הם את עצמם מלהכניסם הביתה. אולם אברהם אבינו לא עשה כן, אלא היה עומד על פרשת דרכים, וכשהיו אורחים באים, היה ממחר "יורץ לקראתם", מבלי לבדוק יתר על המידה בציציותיהם.

רמו לכך נמצא בפסוקים הללו: "כי ירחק ממך המקום", כשלא תוכל להקריב קרבנות, כי רחק ממנו מנחם – עדיין משיח לא בא ובית המקדש לא נבנה, תוכל לכפר על עצמך על ידי נתינת הצדקה והכנסת האורחים, "וזבחת מבקרך ומצאנך ואכלת בשעריך", ושולחנך יכפר עליך כמזבח. אולם כל זאת בתנאי, ש"כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו הטמא והטהור יחדיו", בין הגון ובין אדם שאינו הגון – אל תדקדק בו...

אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדון וכו' תדבקון (יב, ה)

מסופר, כי בכניסה הגדולה הראשונה שהתכנסו כל גדולי ישראל בשנת תרפ"ג נפגשו הגה"ק בעל ה"חפץ חיים" זי"ע והרה"ק בעל ה"אמרי אמת" מגור זי"ע. בשיחה ביניהם הזכיר ה"חפץ חיים" את הפסוק שלפנינו והעיר עליו הערה נוקבת:

בחוקי הלשון המילה "אחר" מתייחסת לדבר הסמוך לדבר שלפניו. לעומת זאת המילה "אחרי", מתייחסת לדבר שאינו סמוך ממש, אלא מעט מופלג מן הדבר שלפניו. לאור זאת, יש לתמונה: הלא על האדם להתקרב אל הקב"ה ולא להתרחק, ואם כן היה מן הראוי לכתוב "אחר ה' אלקיכם תלכו", שמשמעותו התקרבות וסמיכות להקב"ה, ולא "אחרי"?

אלא, ביאר ה"חפץ חיים" – לעיתים תוקפות את האדם מחשבות של דיכאון וייאוש. נדמה לו שהוא עומד על סף תהום, רחוק ומרוחק מאביו שבשמים, עד שהוא משוכנע כי הקב"ה לא יעזרהו בשעת מצוקתו הגדולה. אך גם זה הוא מתכסס היצר, המבקש להמיתו, ואין שמין של אמת ברעיון פסול זה, שכן עד דכדוכה של נפש מקבל הקב"ה, האב הרחמן, את בנו ומושיעם בעת צרה, בכל עת ובכל מצב!

וזו כוונת הפסוק: גם כאשר נדמה לאדם שהוא במצב של "אחרי ה' אלקיכם" רחוק ומופלג ממנו, מכל מקום אל יתייאש, אלא יתאמץ גם אז ללכת ולהדבק בשכינה, אף בכוחותיו האחרונים, ואז תבוא לו ישועת ה' כהרף עין.

נענה לו ה"אמרי אמת" והוסיף: ואני אתרין לכם תירון חסיד!

"אחרי ה' אלקיכם" – במידה שחושבים שעדיין רחוקים מה', "ובו תדבקון" – דווקא אז אנו זוכים להיות קרובים לו, כי "קרוב ה' לנשכרי לב" – למי שלבו נכנע ושבור...

כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן אליך אות או מופת וכו' נלכה אחרי אלהים אחרים וכו' לא תשמע אל דברי הנביא וכו' אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו וכו' (יג, ב-ה)

מסופר, שבפתיחת אותה כנסיה הגדולה הנ"ל, בה גם התאספו אלפי בני ישראל בראשות גדולי ומאורי הדור ההוא, דרש הרח"ק בעל ה"אמרי אמת" מגור ז"ע, ודיבר בגדול החשיבות של התכנסות כולם למקום אחד, וכך אמר: בפרשת עקב אמרה תורה בלשון יחיד "את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד", ואילו כאן, בפרשת נביא שקר ומסית ומדיח, נאמר אותם הדברים, אך בלשון רבים "אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו", ומדוע נאמרו כאן הדברים בלשון רבים?

אלא התירון הוא: מפני שכנגד מסית ומדיח מוכרחים להילחם ככה הרבים, לא די ביחידים יראים!

כי בזמנים רגילים אפשר לכל יחיד להיות ירא ה' ביהדות, בתוך ד' אמותיו, אבל בשנים של זעזועים, שהכפירה וההפקרות משתוללת בעולם והעולם מוצף מסיתים ומדיחים, אז כוחו של יחיד הוא אפס, ויש צורך בליכוד המחתה וביצירת כח של רבים כדי להתגונן ולהשיב מלחמה שערה.

ולכן כשמדובר בנביאי שקר ומסיתים ומדיחים, חוזרת התורה על אותם הדברים עוד פעם בלשון רבים, לרמוז על איחוד הכוחות, כי זו היא העצה היחידה כנגד המסיתים והמדיחים. והצו הוא לכל עושי רצונו – "אותו תיראו ואת מצוותיו תשמרו ואותו תעבדון ובו תדבקון"...

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם (יד, א) הרח"ק מאפמא ז"ע היה אומר בשם הרח"ק רבי דוד מלעלוב ז"ע דמי שיש לו אהבת ישראל בקרבו, הרי הוא כהולך כל היום מעוטר בתפילין של הקב"ה!

והחסבר לכך: דהרי הגמרא (ברכות ו ע"א) אומרת, שהקב"ה מניח כל יום תפילין שבהם כתוב בשבט אהבת ישראל, ולכן מי שמתנהג במדה זו כאילו מניח את תפיליו של הקב"ה.

ועל פי זה פירש הרח"ק מאפמא ז"ע את הפסוק: "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם" – דהיינו אל תריבו ותעשו אגודות אגודות אלא שיהיה אחדות ואהבה ביניכם, אז ממילא לא תשימו קרחה "בין עיניכם" – שרומז לתפילין ככתוב ולמוטפות בין עיניכם, היינו שתמיד תלכו בתפילין של הקב"ה..."

בנים אתם לה' אלקיכם (יד, א)

כשהגיע הרח"ק רבי מרדכי מקודזמיר ז"ע לפסוק זה, נשא קל וחומר מופלא והמליץ טוב על עם ישראל. וכך אמר: אנו רואים שעל הפסוק "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם" (ויקרא כג, ד) דרשו חז"ל (ר"ה כה) אל תקרא "אותם" אלא "אתם" – אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מוידין, אתם אפילו מוטעין.

והרי דברים ק"ו: ומה במקום שלא כתוב בפירוש "אתם" אלא "אותם", אנו קוראים: "אתם" – אפילו שוגגין, אפילו מוידין וכו', אז כאן, במקום שכתוב בפירוש, "בנים אתם לה' אלקיכם" לא כל שכן שאנו קוראים "אתם" – אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מוידין, אתם אפילו מוטעין. שאפילו בזמן שבני ישראל חוטאים, בין בשוגג בין במזיד, נקראים בנים למקום...

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת (יד, א)

מה הקשר בין תחילת הפסוק לסופו? מסביר ה"אור החיים" הקדוש ז"ע – כאשר ימות איש יהודי אין זו אבידה. אלא, משל למה הדבר דומה: לאדם ששיגר את בנו להתעסק בסחורה ביריד הנמצא בעיר אחרת, ולימים שלח אחרי הבן והחזירו, שאין הבן חסר אלא מן היריד, אבל הוא עצמו ישנו וקיים, אדרבה, טוב לו לכן שחזר אצל אביו, שהוא מקור החיים.

לפיכך, אל לנו, בני ישראל, להתגודד ולשים קרחה על מת ולהתאבל עליו ללא תנחומים, כי עם ישראל נקראים "בנים אתם לה' אלקיכם", ואותו מת חזר אל אביו שבשמים...

מסופר על הרח"ק רבי העניך מאליוס ז"ע חתנו של הרח"ק רבי שלום מבעלזא ז"ע שדרכו בקודש היתה, לא לעשות שום "הוספות" בעליות של קריאת התורה בשבת קודם ל"שישי". הוא עצמו עלה ל"שישי" לתורה, ואחר עלייתו לתורה, אם היה איזה צורך בהוספות, הוסיף.

קרה פעם ששינה ממנהגו, היה זה בשבת פרשת ראה, שנת תרמ"ד, אז צויה לעשות הוספות מתחילת הפרשה, באופן שהעליה השישית התחילה "בנים אתם לה' אלקיכם", והוא עלה לשישי.

התפללו המתפללים על השינוי, ולא ידעו מעמו. אבל לא לקח הרבה זמן להבין את פשר הדברים, כי מיד באותו שבוע הסתלק הרבי ועלה בסערה השמימה...

והיה הדבר לפלא! שכאשר נכנסו לחדרו, מצאו שעל שולחן לימודו היה עוד פתוח הספר "אור החיים" חק' שלמד בו בשבת, והיה פתוח בדיוק בקטע הנ"ל...

כל צפור מהורה תאכלו, וזה אשר לא תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה והראה ואת האיה והדיה למינה (יד, יא-יג)

בעופות הממאים נחשב גם עוף ששמו "ראה", ועל העוף הזה אומרים חז"ל (מס' חולין) למה נקרא שמה ראה? מפני שרואה למרחוק, עומדת בבבל ורואה נבלות בא"י.

וקשה, אם לעוף כזה יש ראייה כל כך טובה שמבטה מגיעה לא"י מבבל, למה נחשב בין עופות טמאים?

אלא תירין הרח"ק מקוצק ז"ע – עוף שרואה רק נבילות – סימן שטמא הוא!...

באותו דרך פירש הרח"ק בעל ה"מקור ברוך" מפעריט ויזניץ ז"ע הסבר נאה לכך שבשריפת חמין מכניסים לתוך השריפה גם את הכף והנוצה והנר שבדקו איתם אמש את החמין.

דלכאורה אפשר לשאול למה? מילא הכף והנוצה, מובן למה הם נשרפים, כי הם ממש נגעו ונדבקו בחמין, אך למה צריכים גם לשרוף את הנר, הרי הנר לא נגע בחמין, הוא בסה"כ רק האיר לראות ולחפש איפה יש חמין?

אלא התירון הוא: נר שמחפש ועוזר למצוא 'חמין' אצל השני. דינו גם להישרף!...

עשר תעשר את כל תבואת זרעך (יד, כב)

בגמרא (תענית ט ע"א) מסופר, שפגש רבי יוחנן ילד יתום (היה זה בנו של ריש לקיש) ושאלו מה למדת היום? השיב הינוקא: בחומש דברים את הכתוב "עשר תעשר את כל תבואת זרעך".

שאל הקטן את רבי יוחנן: מה הכפילות במילים "עשר תעשר"? ענה לו רבי יוחנן: "עשר" בשביל "שתתעשר"! כמו שכתוב (מלאכי ג, י) "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די".

ומביא שם התוס' מהמדרש (תנחומא 'ראה'): מעשה בעשיר שהיתה לו שדה שהוציאה בכל שנה אלף כור חיטים, והיה מפריש מאה למעשר. קודם מותו הוזחיר לבניו שיפריש המעשר כראוי. אולם הבן צרה עינו וקימץ במעשר, עד שלבסוף השדה הוציאה רק מאה כור בלבד, כמו המעשר שבתחילה. כמו שפירש רש"י על הפסוק (במדבר ה, י) "ואיש את קדשיו לו יהיו" – דהיינו 'המעשרות', שאם אינו נותן מעשר, סוף שאין שדהו עושה אלא המעשר בלבד.

ובספר "דרך משה" מובא שזה נרמז בפסוק (בראשית יג, ט) "אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאלה". "אם השמאל" – אם אתה תעשה שין שמאלית "עשר", "ואימנה" – אומר הקב"ה אני אעשה לך שין ימנית "תתעשר". אבל "ואם הימין" – אם תעשה שין ימנית "עשר" שתצצה להתעשר על השבון המעשר, "ואשמאלה" – אני אעשה לך שין שמאלית "תתעשר" – תקבל רק את עשירית ממה שהיה לך מקודם...

הרח"ק רבי ברוך ממזליבו ז"ע הסביר שזה גם נרמז בדברי הכתוב: (במדבר ג, יד) "כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת": "כף אחת עשרה" – יד שנוטלת אחת מעשרה, היינו שנוטלת ונותנת מעשר, אותה היד – "זהב מלאה", תתעשר...

הגר"א מוילנא זי"ע הסביר לפי מאמר חז"ל הנ"ל, את דברי המשנה (אבות ג, ג) "מסורת סייג לתורה, מעשרות סייג לעושר". כי כשאנו דורשים "עשר" בשביל "שתתעשר", אנו באים לומר: שמילת "תעשר" שאנו קוראים בשין שמאלית, כאילו כתובה בשין ימנית. אבל זה טוב רק אם אנו מאמינים במסורה – שיש אם למסורה, כי אלו שאינם מאמינים במסורה ומתחשבים רק בקריאת המילה כפי שהיא מנוקדת לפנינו, הרי אין כל הוכחה כי מי שמקיים מצות עשר מתעשר. ורק אם "מסורת סייג לתורה" אז "מעשרות סייג לעושר"...

ובספר **"קדושת לוי"** להרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע מפרש את דרשת חז"ל "עשר בשביל שתתעשר" ומחדש שם חידוש עצום! וזה לשונו הק':

והנה על דרך משל, האדם הנותן זהב אחד או מדה אחת תבואה מעשר, כשהצדקה עולה למעלה ומסתכלים זה המעשר מאין הוא בא, והלא בא מחמת שהיה לו עשרה זהובים או עשרה מדות תבואה, נמצא שכל העשרה זהובים והעשרה מדות שיש לו, שייכים במצוה זו, כי מחמת שיש לו עשרה זהובים ועשרה מדות נותן אחד זהב או אחד מדה. ובה זוכה לשנה הבאה שיתן י' זהובים וי' מדות מעשר, דהיינו שיהיה לו מאה זהובים ומאה מדות תבואה. נמצא שכל התבואה שהיה לו בפעם הראשון, דהיינו עשרה מדות שממנו נתן מדה אחת מעשר, על ידי זה זוכה שבשנה הבאה יזכה שיתן ממאה מעשר, דהיינו שיהיה לו מאה מדות. והמעם לזה, כיון שכולם נכנסין במצוה.

וזהו, "עשר" – כשתתן מעשר, "תעשר את כל תבואת זרעך" – לשנה הבאה תזכה שכפי התבואה שהיה לך בשנה שעברה יהיה עתה כל התבואה מעשר כנ"ל. וזהו הרמז "עשר בשביל שתתעשר"...

כלומר, בשנה הבאה יהיה לך פי 10 תבואה, והמעשר יהיה כמו כל התבואה של השנה!

בספר **"ומתוך האור"** מובא רמז נחמד לכך שהמעשר מביאה את מזלו של האדם: דהתורה אומרת לאדם, תן צדקה, וכמה שתתן – הנתינה תביא לך מזל. איך?

"עשר תעשר" – "עשר" את המילה "תעשר", כלומר: עשירית של האות ת' הוא מ'. עשירית של האות ע' הוא ז'. עשירית של האות ש' הוא ל'. עשירית של האות ר' הוא כ'. קבלנו: "מזלך". כלומר, המעשר – הוא מזל והצלחתו של האדם...

על מאמר חז"ל "עשר בשביל שתתעשר" – שאל הרה"ק רבי נחום מטשרנוביל זי"ע והרי עיננו הרואות רבים נותנין מעשר מממונם ולא מתעשרים, אין להם הרבה כסף? אלא החסבר הוא, שאין הכוונה לכסף דווקא, כי אם למידת ההסתפקות. הלא מכיון שזכה אדם בת, הריהו העושר האמיתי, כדברי חז"ל: איזהו עשיר? השמח בחלקו!...

בשולחן ערוך (סימן תרס"ה) מובא: שנוהגים בחוץ לארץ לקרוא ביום שמיני עצרת מ"עשר תעשר" מפני שהוא זמן מעשרות ומתנות עניים. אמר על כך הרה"ק רבי יואל מטאטמר זי"ע בדרך צחות: נכון הוא הדבר! כאשר בחוץ לארץ קוראים "עשר תעשר" עושים בארץ ישראל "שמחת תורה"...

וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם כי יברכך ה' אלקיך (יד, כד) היה דורש ה"א לש"י הקדוש זי"ע – "וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו" – אם מצוות התורה הן לעול ולמשא עליך, עד "כי לא תוכל שאתו", סימן הוא "כי ירחק ממך המקום" – כי הקב"ה, מקומו של עולם, רחוק ממך... ועל כך היה אומר המגיד מרובנא זי"ע את המשל הבא: משל למה הדבר דומה? לסוחר יהלומים עשיר, אשר שלח את משרתו להביא עבורו מזוודה ובה אבנים יקרות, אשר הפקיד הסוחר ביד הבירו.

עמד הסוחר בחלון ביתו וציפה בקור רוח ובכיליון עיניים לבוא המשרת. והנה... רואות עיניו את המשרת מגיע, כשהוא נושא על גבו את המזוודה וכולו נושם ונושף ומזיע במאמץ גדול.

או ואבוי – קרא העשיר ותפש בראשו – קרה אסון! כנראה שגנבים גנבו את האבנים הטובות מתוך המזוודה ומלאוה סתם באבנים כבדות, שהרי אדם הנושא יהלומים אינו מתאמץ כל כך...

כן גם הוא הנמשל – סיים המגיד – "כי לא תוכל שאתו" – אם היהודי נאנה ונאנק תחת עול המצוות, סימן שהגיע למצב שבו מעידה עליו התורה: "כי

ירחק ממך המקום" – כנראה שהתרחק מרחק רב מאביו שבשמים, שהרי מצוות ה' אינן גורמות כלל לאנחה...

ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו (יד, כה)

היה אומר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע – "וצרת הכסף בידך" – אתה תצור את הכסף ותחזיקו בידך, ברשותך. שתשלוט על כספך ועל הונך, ולא שהכסף יצורר ויכבול אותך וישלוט עליך!...

ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו (יד, כה)

בספר **"קרבן העני"** מובא כך: דהרי מובא בספרי מוסר וחסידות, אם מתעוררת באדם איזו יראה או אהבה גשמית, יכול לבוא מזה ליראת ה' ולאהבתו. ויחשוב בליבו: אם דבר כזה נפסד שהוא הבל הבלים וכעשן יבלה, אני מתיירא או אוהב, איך לא אאהב את השי"ת שהוא מקור כל החיות ותכלית הכל.

וזהו הכוונה בדברי הכתוב: "ונתת בכסף" – מלשון נכסף נכספת, כשתיתן עיניך ולבך באיזו תאוה, "וצרת הכסף" – תכבול אותה ותשלוט עליה. "והלכת אל המקום אשר יבחר ה'" – תעביר אותם לכיסופים וגעגועים קדושים ונעלים...

כי יהיה כך אבינו מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך, לא תאמין את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון, כי פתח תפתח לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו (טו, ז-ח)

כתב ה"אור החיים" הקדוש זי"ע: הדברים נראים לכאורה דברי תימה, בא הכתוב לפרש לקמצן וכילי מדוע אסור לאמין הלבב, ואומר: "כי פתח תפתח". וכי זוהי נתינת טעם ללב אטום?

אלא מסביר ה"אור החיים" הקדוש – על ידי שאדם פותח ידו לצדקה פותחים לו ממעל שערי שפע, ככתוב "יש מפור ונוסף עוד", וכך הוא אם כן הסבר הדברים: "כי", טעם שאמרת לך לא לאמין הלב, שכן "פתח" אפתח לך את אוצרות השפע, אם אתה "תפתח את ירך" "והעבט תעביטנו" – אינך אלא נותן בחלואה, כי יפרע לך ה' בתוספת מרובה!...

מסופר על המגיד מדובנא זי"ע שבא אל גביר למדן לקבל ממנו נדבה עבור פדיון שבויים. קיבל אותו העשיר בסבר פנים יפות ושוחה איתו בדברי תורה. התחיל המגיד לדבר על מצות צדקה וגם העשיר היה אומר כנגדו רעיונות נפלאים בענין זה, המגיד אומר לו חידוש וגם העשיר לא פיגר אחריו. רואה המגיד שאין סוף לעניין, וכי העשיר מבקש להתחמק ממנו ע"י אמירת ד"ת. אמר לו, אספר לך מעשה:

באחת המדינות הרחוקות לא ידעו תושביה על הבצל, ולא ראוהו מעולם. יום אחד בא לשם נודד אחד והביא איתו בצל. אנשי המקום שמחו על זה מאד, ונתנו לו מטמון כסף בעד הבצל. הם זרעו אותו והתחיל לגדול אצלם בצל. כששמע זאת נודד אחר. לקח עמו שום נודד למדינה הזאת שגם שום לא היה בה. לא ידעו אנשי המקום מרוב שמחה מה לעשות בו, מה לגמול לו, אמרו: באיזה דבר יקר אפשר לגמול לו תמורת הדבר היקר הזה? החליטו לשלם לו בדבר היקר שיש להם – בכצל!...

גם אתה – סיים המגיד מדובנא – אומר לי חידושי תורה כנגד חידושי תורה שלי. והלא נאמר: די מחסורו אשר יחסר לו, ולי חסר כסף!...

הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע היה אומר: חסופי תיבות במילים: "די מחסורו אשר יחסר לו" – הם בגימטריא "כתב", לרמז שגם "מכתב המלצה" היכול לעזור לנצרך הוא בכלל מצות צדקה...

והוסיף ואמר: שלכן לא נרמז "כתב" בפירוש בפסוק, או ע"י ראשי תיבות או סופי תיבות, ללמדנו – שקודם כל ועיקר הוא לעזור לנצרך בכל היכולת, בנתינת כסף ועזרה ממש, ולא יפטור את עצמו על ידי נתינת מכתב המלצה. ה"כתב" בא אחרי ככלות הכל, בדלית ברירה...

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע היה מסביר כך: "כי פתח תפתח לו והעבט תעביטנו" – ברצון ומיד, ולמה? כי "די מחסורו" – יש לו די מחסור בכך "אשר יחסר לו" – בזה שהוא צריך להשפיל עצמו להגיד שחסר לו...

בספר **"ילקוט הגרשוני"** מובא את פסוק זה על פי מה שמצינו במדרש (קהלת רבה ה, יד) "תני בשם רבי מאיר: כשאדם בא לעולם ידיו הן קפוצות, כלומר: כל העולם כולו שלי הוא, אני נחלו. וכשהוא נפטר מן העולם ידיו הן פשוטות", כלומר: לא נחלתי מן העולם הזה כלום, שכן שלמה אומר: "כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשכא ומאומה לא ישא בעמלו".

וזהו שהזהירה כאן התורה: "ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון" – אל תסגור את ירך כמו בשעה שנולדת בעת שמגיע אליך אביון. ומדוע? שהרי זכור תזכור שיבוא זמן ש"פתח תפתח את ירך", כי לא במותו יקח הכל....

מסופר שפעם בא רבי אחד אל הר"ק מקוצק זי"ע וכיבדו הרבי מאוד, וערך סעודה לכבודו. והיה הדבר לפלא בעיני החסידים, כי ידעו שרשב"ם לא מחשיב אותו כל כך....

שאלוהו על כך, והשיב: בגמרא אמרו (כתובות סז) "די מחסורו אשר יחסר לו" – אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו. ויש להבין: בשלמא "סוס לרכוב עליו" שכן יש לחשוש שמא עני זה חולה הוא, או בעל מיהושים, ואין לו כח ללכת ברגליו, אבל "עבד לרוץ לפניו" הרי אין זה אלא שטות אם הוא מתאזהר לכך, ולמה יתנו לו? אלא רואים מכאן, שלשומה אנו מחויבים למלא גם את שטותו, "כי לספק לשומה את שטותו, גם זה בכלל גמילות חסדים"....

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וכו' כי פתח תפתח את ירך לו והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו (טו, ז-ח)

הר"ק רבי יואל מפאטמור זי"ע (יומא דהילולא כ"ו מנחם אב – תשל"ט) היה גאון בנתינת צדקה – עד שהיה מקיים את מצוות "העבט תעביטנו די מחסורו" בכל הידוריו.

מעשה והגיע אליו יהודי מארץ ישראל שיצא לקבץ ממון לנישואי בתו, שאלו הרבי לאיזה סכום אתה זקוק? חישב הלה חשבון צרכיו לדירה, התנהג וכו' ואמר: שלושים אלף דולר.

נכנס הרבי לחדר השני, ויצא כשבידו חבילות שמורות בסך עשרים ותשעה אלף דולר במזומן. היהודי לא ידע את נפשו מרוב שמחה, יצא החוצה שש ומתרונו, הן לא ציפה שכל משאלותיו תתמלאנה ברגע אחד.

אחד מקורביו של הרבי שהבחין בדבר שאלו את הרבי: אם הרבי נותן סכום כה גדול, מדוע לא נתן ליהודי עוד מעט ובכך היה משלים את סך השלושים אלף שהיה זקוק לו?

ענה הרבי בפיקחותו: יודע אני את נפש האדם, לו הייתי ממלא את כל משאלתו, לא היה האיש שמה כמותת שקיבל, תוך דקות מועטות היה מתהרט ומצטער על שלא ביקש יותר... ואני הרי רציתי בשמחתו השלימה – "העבט תעביטנו די" מחסורו"....

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' אלקיך נותן לך לא תאמין את ללבך ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון (טו, ז)

שואל רש"י: וכי נוהגת מצות צדקה רק בארץ ישראל. ובח"ל כלום אין צורך לסייע לעני ולדל?

אלא מסביר רש"י, שמדובר בדיני קדימה בצדקה – הקרוב קודם. קרובי משפחה קודמים לעניים אחרים, עניי העיר קודמים לעניי עיר אחרת – "באחד שעריך", ועניי הארץ קודמים לעניי ארצות אחרות – "בארצך". אך הגה"ק בעל ה"בן איש חי" זי"ע מבאר את הפסוק בדרך הדרוש, על פי מעשה:

היה פעם גביר גדול, שבנה לעצמו בית מפואר כמירת אצילים, עם רהיטים יקרים. יום אחד, הרפי וגשום, נכנס לבית-הפאר אדם עני, ונעליו מלאות בוץ ורפש....

"החוצה!" צעק הגביר בבהלה. "רוץ מהר וצא! אינך רואה מה מעולל הבוץ שעל נעליך לריצפת העץ היקרה?"

"בסדר", אמר העני, "מיד אני יוצא החוצה, רק 'זורט' אחד, קצר מאוד, אומר לך קודם לכן:

"ברוך שאמר" מפסוקי דמורה אומרים אנו כך: "ברוך מרחם על הארץ, ברוך מרחם על הבריות". אף אתה, אם הנך מרחם כל כך "על הארץ" – על ריצפת ביתך, אולי תרחם גם "על הבריות" היינו עלי, שהרי בריה אני....

דבר זה – אומר ה"בן איש חי" – רומזת כאן התורה לאיש היהודי: "באחד שעריך בארצך" – כמה אתה משקיע בעיצוב כלי ביתך? כמה השקעת בריצוף? בברווז? בריהוט?

אם כן, לפחות "לא תאמין את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון" – לפחות כמו שאתה נותן לכותל ולריצפה, תן גם לו....

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא (טו, ט)

אמר על כך הר"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע: "אם רעה עינך באחיך האביון" – לא די שאין אתה עוזר לעני, אלא אתה גם מביט בו בעין רעה ואתה מחפש בו חטאים, כאמתלא ותירוץ על קשיחות לבך. "וקרא עליך אל ה'" – או יבדקו בשמים גם את מעשיך, "והיה בך חטא" – ויזכרו עוונותיך....

ועל כך היה מוסיף הר"ק רבי זאב מסטריקוב זי"ע את הפסוק (משלי כב, כב) "אל תגזול דל כי דל הוא". והכוונה היא: אינך רוצה לתת צדקה – אל תתן! אבל לא תגזול מהעני את דלותו, אל תאמר שאינו ראוי לצדקה....

הגה"ק רבי מרדכי בנעט זי"ע היה מסביר את דברי הגמרא (חולין ז) "ישראל קדושים הם, יש רוצה ואין לו, ויש שיש לו ואינו רוצה". ולכאורה קשה, מה קדוש הוא מי "שיש לו ואינו רוצה"?

והתירוץ הוא בדרך צחות: בשעה שבאים לבקש נדבה אצל מי שיש בידו לתת ואינו רוצה, הריהו נעשה לפתע "קדוש", "צדיק", והוא מתחיל לבדוק בציציותיו של המקבל, ומבקש חסרונות ביראתו וביהדותו....

וכך גם פירש את הנאמר (תהלים מא, ב) "אשרי משכיל אל דל" – כשבא אליך עני, אל תהא ירא שמים הרבה. אותה שעה היה 'משכיל' שאינו מודקדק בצדקותו וביראת השמים של זולתו....

על הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע מסופר: שפעם אחת בעת אחת מנסיעותיו לארצה"ב לאסוף כספים ליישבתו המפורסמת, הגיע לביתו של עשיר קמזן ידוע, הרב נכנס עמו בדברים והסביר את מטרת בואו, אך העשיר מסרב ולא רוצה לתת מאומה.

ראה רבה של לובלין עם מי יש לו עסק, אמר לו: אשרי! "מזומן אתה לחיי העולם הבא"....

תמה העשיר: וכי בשביל שאני מסרב ליתן לצדקה אני מזומן לחיי עולם הבא? אמר לו רבה של לובלין: בא ואספר לך מעשה שהיה: לפני שנים רבות מת קמזן אחד, וקודם מותו ציוה שיקברו כל ממונו עמו. כשבא לפני בית דין של מעלה, בדקו ומצאו שלא קיים מצות צדקה מימיו. התחיל הוא מלמד סגנוניה על עצמו, אמר: כל ימי חייתי חושש, שמא אכשל בבני אדם שאינם מהוגנים, בעולם ההוא ישנם רמאים שיש להם כסף באמתהתם והם פושטים יד לקבל צדקה, לפיכך הבאתי כל ממוני לכאן, לעולם האמת, שאין בו רמאים ורמאות, וכאן מוכן אני לקיים מצות צדקה כהלכתה.

עיין בית דין של מעלה בדינו ופסק: "אם ימצאו עוד שניים שעשו כמותו, הדין עמו ויש לו חלק לעולם הבא"....

בדקו ולא מצאו אלא אחד – את קרה, שגם הוא ממונו נקבר עמו, והיה הדבר תלוי ועומד עד היום.

המשיך רבה של לובלין ואמר: מעכשיו אתה עתיד להיות השלישי בחבורה, ובמותך תהיה עמם 'מזומן' (תרתי משמע...) לחיי העולם הבא....

על פסוק זה המשיך המגיד מדובנא זי"ע משל: לעשיר שהפליג בספינה מלאה סחורות, ותפרוץ סערה בלב ים עד שהישיבה להישבר. ראה זאת רב החובל, לכן צעק לעשיר שישליך מסחורותיו לים כדי להקל ממשא הספינה. מיד נטל העשיר את מליתו ותפיליו והשליכם המימה, דווקא בהם ראה את מלוא הכובד....

ויצעק אליו משרתו הנאמן: אהה, אדוני, הלא הם חיינו ואורך ימינו, ולעת כזאת נחזין היה שניצמד אליהם, מדוע השלכתם הימה, מוטב היה לך לפרוק תחתם מן הסחורות שאינם אלא קנינים נפסדים הולכים וחולפים....

והנמשל: צרכי האדם מרובים, המעט שהוא נודב לצדקה אינו אלא חלק זעום מן הסכום של הוצאותיו, מכל מקום ברגע שרווחיו מתמעטין כלשהו מזורז האדם לקצץ במתנות עניים. המה ה'קרבנות' הראשונים....

זהו שאמר הכתוב: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמור קרבה שנת השבע", היא השנה שלא תתן ארצך יכולה ותתמעט פרנסתך, ובגלל זה תיכף "ורעה עינך באחיך האביון", ותתלה חס ושלום את מחסורך בו, כאילו הוא הגורם לכך....

השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא (טו, ט)

הקשה הגאון רבי מנחם מנדל קרעגיל מקראקא בעל ה"דבש וחלב" זי"ע למה מורה הכתוב להדגיש שאם לא יקיים מצוה זו, הרי "והיה בך חטא", והלא בכל המצוות – אם אינו מקיימן, יש בו חטא?

והוא מיישב באופן נפלא על פי הגמרא (בבא בתרא י ע"א) שאל מורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: "אם אלוקים אוהב עניים הוא, מדוע אין הוא מפרנס אותם בעצמו?"

השיב לו רבי עקיבא: "כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנום" (בזכות הצדקה שאנו נותנים להם ניצול מהגיהנום המגיע לנו).

לא הרפה טורנסורפוס והמשיך לקנטר: "רק בשל כך ייגזר עליכם להכנס לגיהנם!" "אמשול לך משל: למה הדבר דומה? למלך בשר ודם, שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורים, וציוה שלא להאכילו ולא להשקותו, והלך אדם והאכילו והשקהו. כששמע המלך, האם לא יכעס עליו בשל העובדה שהמרה את פקודתו? "ואתם קרויין עבדים לה', כמו שנאמר (ויקרא כה) "כי לי בני ישראל עבדים", ואם ה' בחר לעשות את עבדיו לעניים, אל לכם להתערב במעשיו!"

השיב לו רבי עקיבא: "אמשול אני לך משל, למה הדבר דומה. למלך בשר ודם שכעס על בנו, וחבשו בבית האסורים, וציוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו. והלך אדם אחד, והאכילו והשקהו. כששמע זאת המלך, האם לא ישגר לו דורון? "והרי אנחנו קרויים בנים, כמו שכתוב (דברים יד) "בנים אתם לה' אלקיכם". לכן ה' לא כועס עלינו כלל וכלל, אלא שמח ומרצה מכך שאנו עוזרים לבני העניים..."

ממשיך הגאון בעל ה"דבש והכל" ואומר: יוצא לנו מכך, שמה שאנו קרויים בנים להקב"ה, והו המחייב אותנו לתת צדקה.

וענין דומה אנו מוצאים לגבי תשובה, שמה שמועילה תשובה הרי זה משום שאנו נקראים בנים למקום, ואב שמחל על כבודו – כבודו מחול, ואילו אומות העולם נקראים עבדים, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ולכן לא מועילה תשובה באומות העולם.

ועל פי זה נבין את כוונת הפסוק שלפנינו: "ורעה עינך באחייך האביון", וממילא תעלים עיניך מן הצדקה משום שתאמר שלתת צדקה לעני זהו נגד רצון הקב"ה שעשאו עני, ואם כן – הרי אתה מחזיק אף את עצמך לעבד, ולא לבן, ולפי זה לא תועיל גם תשובתך, וממילא "והיה כך הטא..."

נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלה ירך (טו, י)

התורה מצוה עלינו לתת צדקה לעניים. ואף מרמזת לנו כי היא סגולה מיוחדת, שלעולם אינה הולכת לאיבוד, ותמיד עומדת היא לימינו של הנותן. וכך מובא בספר "פניני קרב" בשם הרמ"ק רבי אהרן מזיטומיר זי"ע. דהנה, כל מילה שאותיותיה יוחלפו לפי סדר א-ת-ב-ש, משתנה ומאבדת את צורתה, מלבד מילה אחת: "צדקה". כי האות צ מתחלפת עם האות ה, והאות ד מתחלפת עם האות ק, ואם כן, גם אם נחליף את אותיות המילה צדקה ע"י סדר הא-ת-ב-ש, בסופו של דבר נישאר עם האותיות צדקה.

מדוע? מה בא לרמז לנו דבר זה?

אלא רמז יש בכך, כאמור, שהצדקה אינה הולכת לאיבוד לעולם. תמיד היא נשארת ועומדת לו לאדם. כמאמר הכתוב (תהילים קיב, ג) "וצדקתו עומדת לעד..."

נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' בכל אלוהיך בכל מעשך ובכל משלה ירך (טו, י)

כתב הגה"ק רבי מאיר אריק זי"ע בספרו שו"ת "אמרי יושר", על פי מה שאמרו חז"ל (בבא בתרא י ע"א), שרק הצדקה שנותן האדם ואינו יודע למי נותנה, והעני נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה, היא הצדקה שעליה נאמר "וצדקה תציל ממות". ולפי זה אולי ירע לב האדם כאשר יודמן לו שצריך לתת לעני צדקה פנים אל פנים, שהרי בכך הפסיד הנותן לכאורה את סגולת ההצלה ממות של הצדקה.

אומרת לנו התורה שלא כך, אלא – "ואל ירע לבבך בתתך לו", דהיינו: כאשר נתת לעני עצמו, אל תחשוב שלא קיימת מצוה מן המובחר, שכן מאידך יש בנתינה זו גם יתרון ותוכל להרוויח בדרך זו מצוה נוספת: "כי בגלל הדבר הזה", כלומר, בגלל הדיבור שתדבר אליו ותפייסו, יברכך ה', וכמאמר חז"ל (שם), שהמפייס את העני מתברך ב"א ברכות, בעוד הנותן לו סתם מתברך ב' ברכות, נמצא שתרויה בנתינתך לו עצמו – ארבע ברכות!...

בגמרא (בבא בתרא יא) מובא: ר' בנימין הצדיק פרנס בשנת בצורת אשה ושבעת בניה, הוסיפו לו מן השמים כ"ב שנה על שנותיו.

וצריך להבין מדוע דווקא נוספו לו כ"ב שנה?

אומר הגר"א מוילנא זי"ע, ההסבר הוא: בנימין הצדיק ודאי קיים מצות צדקה על כל דקדוקיה ופרטיה. והרי פרט אחד במצות צדקה הוא: לפייס את העני שלא יתיביש בקבלת הצדקה. וחז"ל אמרו (בבא בתרא י) המפייסו לעני בדברים מתברך ב"א ברכות.

ומעשה הצדקה עשה בנימין הצדיק לשמונה נפשות, "אשה ושבעת בניה". נכפילם א"כ ב"א, יוצא שמונים ושמונה ברכות.

ומובא בחז"ל (סוטה כ) דאם יש זכות לסוטה נדחית הדין לשלושה חדשים, היינו שכל זכות דוחה הוצאת פסק דין לג' חדשים, ושמונים ושמונה פעם ג' חדשים הם כ"ב שנה...

נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו (טו, י)

ישנם המפרשים: "ואל ירע לבבך בתתך לו" – היינו כבוא העני אליך לבקש נדבה, אל תספר לו ברוע לב מרוע עסקיך, רק תתן לעני בשמחה!...

הרה"ק רבי שמעלקא מניקלשבורג זי"ע עסק רבות במצות צדקה, פעם כשאסף קודם הפסח מעות חיוטים לעניים, נזדמן לביתו של עשיר, הלה קבלו בכבוד רב, וכבדו במשקה ובמיני מגדים. הרבי דרש ממנו סכום גדול, אך העשיר התנצל שמצבו אינו כבעבר, נגרמו לו הפסדים במסחריו ואינו מסוגל לפזר סכום שכזה, הוא רצה לפטור את עצמו בנתינה מועטת.

הרבי סירב לקחת ממנו ופנה ללכת. העשיר נפגע ונעלב קשות, ונאלץ לתת את כל הסכום שדרש, והרבי בירכו שהש"ת ימלא חסדו ויצליח יותר ויותר.

פנה העשיר לרבי ואמר: שאלה גדולה לי אליכם, אך אני מבקש שהרבי לא יקפיד עלי. נענה הרבי לבקשתו.

שאל העשיר, מה בין כבודו לשודד מזויין המכריהני לתת לו כל ממוני שלא יזיקני, גם לרב הוכרחתי לתת כדי שלא יקפיד עלי?...!

השיבו הרבי, אסביר לך במשל: בן מלך חלה עד שנלאו הרופאים לרפאו, חוליו הכביד עד שלא הכנים מאומה לפיו. הגיע למלך רופא מומחה ואמר שיש לו תרופה נפלאה, אך מכובד החולי לא יכול הבן לפתוח פיו להכנים התרופה. ציוה הרופא להתוך התך בלחיו, ושפך את התרופה לפיו, ואכן מצבו הוטב עד שהבריא לגמרי לשמחתם של המלך והמלכה. אבל אז קם הבן ואמר לאביו, האיש הזה רוצח! ובן מוות הוא! שהרי עשה לי התך בפני, אמר לו המלך: בני יקירי, האיש הזה הצילך ממות לחיים ואתה חייב לו אלפי תודות, ומה שהתך בפניך, לטובתך עשה, כדי להכנים את התרופה לפיך.

סיים הרבי ואמר: דע, כי בזה שלקחתי את כספך לצדקה, המתקתי את הדינים מעליך שאם לא כן, היית יורד מטה מטה. וכן הוה, העשיר חזר למצבו הקודם ונתעשר ככפל כפלים כברכת רבינו...

וכבר אמרו חז"ל (גיטין ז ע"א) "אם רואה אדם שמוזנותיו מוצמצמין יעשה מהן צדקה וכל שכן כשהן מרובין..."

הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע פירש את המשנה בסוף מסכת גיטין: "בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, ובית הלל אומרים, אפילו הקדיחה תבשילו".

לכאורה תמוה, האם מפני שנשרף תבשיל, סיבה להתגרש, הרי אלו מעשים שבכל יום?

אלא כך הפירוש: קורה ואירעה תקלה והתבשיל נשרף. אז מה עושה אשה מוכה, נותנת לבעלה את החלק העליון הטוב, ולוקחת לעצמה את השרוף שבתחתית הסיר, היא מבינה שאינו צריך לסבול מפני שנשרף התבשיל. מאידך יש אשה בינונית שאומרת, אירע קלקול, נחלק בינינו, כל אחד מאתנו יקבל מהטוב וגם מהשרוף שבתחתית הסיר. אבל אשה רעה, לוקחת לעצמה את החלק הטוב שמלמעלה, ואילו לבעלה נותנת רק את השרוף שבתחתית...

זה הפירוש "הקדיחה תבשילו", זוהי אשה רעה שמותר לגרשה... המשיך הגר"מ שפירא והסביר: כן הוא בעניני צדקה שבין אדם למקום, פעמים מצב העסקים קשה, הרווחים מועטים. יש לך אדם שמאמין שהכל נגזר מלמעלה, זו לא סיבה למעט בצדקה, אדרבה בנתינת הצדקה יתרבה השפע, הוא ממשיך ונותן צדקה כמנהגו. יש מי שאומר כעת המצב קשה, איני יכול לתרום כבעבר, אצמצם בהוצאותי, כמו כן אצמצם בצדקה. אולם יש אדם, שרואה שרווחיו נתמעטו, ראשית סוגר את הכרו, מקציץ בנתינתו לצדקה, (כמו המשל הידוע, בספינה שהלכה לטבוע, ראשית זרק את המלית והתפילין...). זוהי בחינת הקדיחה תבשילו, כקורא תגר על הרבש"ע, אתה ממעט את רווחי, אני לא אתרום בשבילך! וזה דבר רע!...

נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלה ירך (טו, י)

הגמרא (שבת קנא ע"ב) דורשת מן הפסוק "כי בגלל הדבר הזה" – גלגל הוא שחזור בעולם, ולכן "נתן תתן לו ולא ירע לבבך".

ועל כך נביא בפניכם שני סיפורים נפלאים המראים לנו איך שגלגל חוזר בעולם: הרמ"ק רבי פייביש מזבריזא זי"ע שבת פעם בעיר סקוליא, ותלמידו הרמ"ק רבי מנחם מנדל מקוסוב זי"ע נסע לשם לקבל פניו.

בהיותו עני, כיתת את רגליו והלך לאימו בדרך, וביום חמישי לפנות ערב הגיע לבית מוינה אחד בכפר. כל היום לא בא מאכל לפיו, והיה גם עייף ויגע מעמל הדרך ולכן רצה ללון באותו כפר.

שאל את בעל הבית אם יש לו מקום ללון, והשיב: ללון יש לי מקום, אבל לארוחת ערב אין לי מה לתת לו. הלחם אול מכליני, וגם העוללים שואלים לחם ופורש אין להם. הפרנסה פסקה לגמרי, ואני חייב לאדון של הכפר דמי שכירות, ואם לא אשלם לו בימים הקרובים יאסור בכור אותי ואת כל בני ביתי, וכסף אין לי...

עגמה נפשו של רבי מנחם מנדל לשמוע את יסורי בעל הבית, וכל הלילה לא נתן שינה לעיניו. הבוקר אור, והוא נפרד מבעל הבית ובירכו שהשי"ת יעזור לו, והלך לדרכו לאט לאט.

בדרך פגש מרכבה נוסעת, ובתוכה יושב יהודי. והיהודי הנוסע פנה אליו בשאלה: אברך, לאן אתה הולך? השיבו: להרבי מזכריו. אם כן – אמר לו הנוסע – בא ושב עמדי על העגלה, כי גם אני נוסע לשם. ורמ"מ השיבו: לא אסע עמו, אלא בתנאי שיתן לי עשרים רייני"ש כסף...

הרה אף הנוסע בו, ואמר: לא די שאני רוצה לקחת אותך בחינם על מרכבתי, עוד מבקש אתה שכר?! אלא שבכל זאת בדעתי ליתן לך נדבה הגונה, אבל לא סכום גדול כזה.

והרמ"מ אמר: יאמין לי שאיני צריך למעות בשבילי, הדבר הוא למוטב אחרים, וגם למוטבתי הוא.

שאלו העשיר הנוסע איזו טובה תוכל להיות לו מזה, מלבד מצות הצדקה. והרמ"מ השיבו: מי יודע מה ילד יום, הלא גלגל הוא החוזר בעולם...

הדברים נכנסו ללב העשיר, והוציא עשרים רייני"ש כסף ונתן ביד הרמ"מ. כשקיבל את הכסף אמר לו הרמ"מ: עתה לא אוזן מכאן עד אשר ישוב יחד עמי בחזרה לבית המזיגה הקרוב, למען יראה בעיניו גודל המצוה שקיים. העשיר הסכים, וישבו שניהם במרכבה וחזרו להכפר. ונכנסו לבית המזיגה, והרמ"מ מסר לבעל הבית את הסכום שקיבל, ואמר לו שילך אל העיר לקנות יי"ש, ואף הבטיח לו שמהיום והלאה יצליח בכל אשר יפנה.

אחרי כן אמר להעשיר: מצוה גוררת מצוה. נתפלל כאן תפילת שחרית, וביתנים יתן איזה סכום כסף לבעל העגלה שילך ויקנה להם לפי המף וגם בשבילנו לסעודת שחרית. הוציא העשיר מכיסו איזה סך ונתן לבעל העגלה, והוא לא איחר מלהביא שק מלא להם. הילך הרמ"מ את הלחם לילדים ששמוה באושר רב על שאחרי כ"כ הרבה זמן הם יכולים להשקיש את רעבונם כהוגן...

כשנפרדו מבעל הבית, לחש הרמ"מ על אוזנו של בעל הבית בסוד: דע לך כי מעתה תעלה מעלה מעלה, וברבות הימים ירד העשיר הזה עשר מעלות אחורנית, ולכן תדע את אשר לפניך לשלם טובה תחת טובה.

הם נסעו משם והגיעו לצדיק מזכריו. היה שם דוחק גדול מרוב האנשים ולא יכלו לגשת אל הקודש פנימה, עד כי הצדיק הרגיש בהם מרחוק, ואמר: פנו מקום לעושי מצוה. כשנכנסו אליו, התחיל הרמ"מ לספר להצדיק את מעשי העשיר, שהחיה כמה נפשות. אמר לו הצדיק: ידעתי, בני, ידעתי. אבל אני רוצה לדעת אם אמרת לבעל בית המזיגה שידע איך להתנהג במשך הזמן?

אמרתי לו – השיב הרמ"מ – והוא קיבל עליו.

אחר השבת נסע העשיר לדרכו, שמח וטוב לב. ופגעי הזמן דבקו בו, מזלו ירד, בכל אשר פנה סבל הפסדים ונזקים, ולא עבר זמן רב והוא יצא נקי מנכסיו, ונעשה עני ואביון.

בהמשך הזמן אלצחו ההכרח לכתת רגליו על פתחי נדיבים ונדד מעיר לעיר לקבץ נדבות יד.

לבינתיים נתפרסם הרמ"מ להרבי מקוסוב ושמעו הלך לפניו. ואותו בעל המזיגה עלה מעלה מעלה, כהבטחת הצדיק.

אחרי עבור אי אלו שנים הגיע העשיר שנתרושש בדרך הליוכו לעיר קוסוב. הוא לא ידע כי הרבי זהו אותו האברך שמסר לידו בשעתו את עשרים הכסף. חבורת העניים שהיו שם אמרו לו: הבה נבוא גם לרבי, והוא יתן לנו נדבה הגונה, כדרכו לפזר צדקה.

כשנכנסו לבית הרבי, הכירו הצדיק תיכף, וקרא אותו למקום מיוחד, ואמר לו: אינני צריך, ויהי אלוקים עמך. אני אתן לך מכתב לעשיר אחר, ועל ידו תבוא לך ישועה.

והאיש משתאה ומחריש, ואינו יודע פשר דבר. קיבל את המכתב שמסר לידו הצדיק, והלך למקום שאמר לו, ומסר להאיש את המכתב.

האיש לא הכירו, כי כבר עברו חמש עשרה שנים מאותו מעשה, אך במרם פתח את האיגרת, ואמר לו: יודע אני, שהמכתב הוא מהרבי מקוסוב, כי היום נראה אלי בהלומי ואמר לי שהגיע הזמן שאשלם טובה תחת טובה. והזכיר להעני את כל אותו מעשה, וגם גילה לו את הסוד שלחש לו אז הצדיק.

הדברים יצאו מפי בעל הבית, ופני העני צהלו משמחה. ובעל הבית אמר לו: שבה נא עמדי עד אשר אעשה חשבון צדק מכל מה שהעני השי"ת, ואחרי כן ניסע שנינו לקוסוב, וכאשר יאמר הרבי כן יקום. וכן עשו...

פסק הדין של הרבי לא ידוע איך היה, אבל ידוע שנתן להעני סכום גדול, והרבי ברכו בהצלחה, והאיש התחיל שוב לעסוק במסחר, ונעשה עשיר.

עוד מסופר: אחד מחסידיו הרח"ק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע בא לפני רבו והתאונן על מצבו הדחוק מאד. אמר לו הצדיק: אתן לך מכתב לאחד מן האנשים שלי, והוא גביר עצום, שיתן לך על חשבוני מאתיים רובל. וכן עשה.

העני קיבל את המכתב ונסע לאותו גביר, ולא גילה לו תיכף שיש לו מכתב מהצדיק, אך אמר לו סתם כי הוא בא עכשיו מאת הרבי. וקבלו העשיר בסבר פנים יפות והזמינו להתארח אצלו. כעבור ימים אחדים מסר את המכתב להעשיר. כשקרא העשיר את המכתב נתכרכמו פניו, ואמר: איני יודע איזו חשבונות יש להרבי עמי, כי יצוה עלי לתת סך רב כזה על חשבוני. אני יכול לתת לו איזה סך, אבל מאתיים רובל לא אתן.

האורח אמר כי לא יוכל לעבור את פי הרבי ולקבל פחות. סוף דבר, העני יצא מלפניו ריקם, נסע אל הצדיק וסיפר לו מה שקרה.

אמר הצדיק: עתה אתן לך מכתב לאיש אחר מאנ"ש, אבל הוא אינו עשיר כל כך ולכן אכתוב לו שיתן מאה רובל. נסע העני לאותו חסיד ומסר לו את המכתב של הרבי. והחסיד בראותו מכתב מהרבי שמח מאוד ואמר לו: אחי, שב נא בביתי כמה ימים עד אשר אמצא עצות להשיג לך את כל הסכום אשר יצוה עלי הרבי. וכן היה.

אחרי ימים אחדים נתן בידו הסך מאה רובל בלב שמח ובפנים שוחקות. והעני נסע שוב להרבי וסיפר לו מעשה החסיד.

כעבור זמן קצר החל מצבו של הגביר הראשון לרדת, והלך הלך והסור מיום ליום, עד כי נתדלדל מאוד. עבר זמן והוא התרושש לגמרי, ובמשך הזמן הוכרח להיות הולך וסובב על פתחי נדיבים, והיה נודד ללחם.

בדרך נדודיו בא לאפטא, ונזכר באותו מכתב של הרבי ומכל ההרפתקאות שעברו עליו, ולבו היכהו על אשר סירב למלא בקשת הצדיק. כי הבין שבשביל זה באו עליו הרעות והצרות. בא לחצר הצדיק וצעק ככרוכיה להכניסו אל הרבי, אבל הצדיק צווח שלא יכניסוהו. והיה הולך ובוכה לילות כימים, עד אשר נתנו לו עצה כי יעמוד אצל חלון הרבי ויבכה. עשה כן, והצדיק שאל עליו את מקורביו, ואמרו לו שכבר הודה האיש על פשעו ומתחרט מאוד.

אמר הצדיק: אם יש לו מענה עלי, אני מוכן לעמוד לדין תורה. הושיב הרב בית דין, ומען לפני הדיינים: מעשה שהיה כך היה. בבואי להעולם הזה מסר לי הקב"ה כמות של כסף וזהב הנצרכים לי לעבודתי, ואני הילקתי ופזירתי אותם בין אנ"ש המסתופפים בצל קורתיו. כל רכושו של האיש הזה אשר רכש שלי היה, וכשסירב ליתן על חשבוני מאתיים רובלים, לקחתי את שלי ומסרתי להחסיד האחרון, שציית לדברי. ויצא פסק דין מהבית דין, שהאיש אינו יכול לתבוע את נכסיו בחזרה. כי לא לו הם, אך מוזנות מגיעים לו מצד רחמנות, אם יתחרט על מעשיו ויפייס את הצדיק. וכן היה.

כל ימיו של האיש היתה לו פרנסה די מחייתו, אבל לא השאיר אחריו ברכה, והחסיד האחרון שציית למכתב הרבי נתעשר והיה גביר גדול כל ימיו...

כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך לאחריך לעניך ולאביונך בארצך (טו, יא)

מסופר, כי באחד הביקורים שביקר הרח"ק בעל ה"בית ישראל" מגור זי"ע אצל הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זי"ע בשכונת בית וגן, שאלו הרב אברמסקי שיכאר לו את הכתוב במצות הצדקה: "על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך". מה פשר המלה "לאמר" בצווי זה?

השיבו הרבי: הרי יש לכם פה שכן טוב הלא הוא הרבי מאמשינוב זי"ע וסב סבו היה הצדיק רבי יצחק מואריק זי"ע וכך פירש צדיק זה את הכתוב: מאי לאמר – לעני! מלבד הנתניה מצוה עליך לפייס בדברים ולומר לו, אל תיפול ברוחך גלגל חוזר הוא בעולם, עוד יבואו ימים שתתעשר ואתה בעצמך "פתח תפתח את ירך לאחריך" – עוד תפזר הרבה לצדקה!...

כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ירך לאחריך לעניך ולאביונך בארצך (טו, יא)

אמר הרח"ק השר שלום מבעלזא זי"ע הסבר נפלא: ארבע מדרגות ישנם בצדקה, ראשית "לאחריך", שנית "לעניך" – עניי עירך קודמים, שלישית "לאביונך", רביעית "בארצך" – מארץ ישראל.

וידוע, כאשר האדם פותח את ידו אין האצבעות שוות זו לזו בגודלן, וכאשר הוא קופץ (מוגר) את ידו, ארבע האצבעות שוות.

והנה בא הכתוב להשימיענו: כשאתה נותן צדקה "ולא תקפוץ את ירך" – אל תאמר, שאין כאן מדרגות והכל שווים, אלא "פתח תפתח את ירך" ותראה כי חלוקים הם אחד מהבדור...

הרפסת והפצת הגליון המורחב לרבבות אלפי ישראל

לשובת נשמת הרב הקדוש מלאך ה'

מרן אדמו"ר רבי אהרן בן רבי ישכר דב מבעלזא זצוק"ל

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן!